

Dicle'den Öğrenmek

21 Aralık 2019

Seda Kalem

Herkese merhaba. Bugün burada olmak benim için gerçekten çok anlamlı. Herşeyden önce böyle bir yarışmanın ve ödülün 10 senedir başarıyla devam edebiliyor olması, Türkiye akademisi için çok kıymetli. Bunu mümkün kılan herkese, başta Su Gender ekibine, jüri üyesi olarak katkıda bulunan meslektaşlarıma, arkadaşlarıma ve emeği geçen herkese teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

Geçen sene sevgili Ayşegül beni arayıp, “Bu sene Dicle'nin toplantısında senin konuşmanı arzu ediyoruz, yapar mısın?” diye sorduğunda üzülerek İsveç'te olduğumu, Ocak sonuna kadar dönmeyeceğimi söyledim. İsveç'te Lund Üniversitesi Hukuk Sosyolojisi YL programına 6 aylık bir süreyle visiting scholar olarak davet edilmişim ve henüz Türkiye'ye dönmüyordum. Dedim ya üzülerek reddettim bu teklifi ama doğrusunu söylemek gerekirse telefonu kapattıktan sonra rahatlamışım. Reddetmek için daha haklı bir mazeretim olamazdı, üstelik Lund'da böyle bir departmanda olmam en çok Dicle'yi sevindirirdi, biliyordum. Ama bu sebeple gidemiyor olmaktan dolayı da rahatlamışım. Böyle bir konuşma nasıl yapılır, ne denir, söz yeter mi, akıl, yürek durmaz mı diye düşünüp kaldığımı hatırlıyorum bir süre...

Ancak benden yine istenirse bu konuşma, elbette yapacaktım. Onur duyarak hem de. Hayatımın en zor konuşması olacağını bilerek. Bu nedenle, bu sene buradayım; kalbim çarparak, kendimi tutamayacağımdan korkarak, karşınızdayım. Şu yazıyı yazmanın bu 10 seneyi nasıl da yabancı kıldığını, yapacağım hiçbir konuşmanın nasıl da hiç birşeyi anlatamayacağını bilerek, karşınızdayım.

Ben Dicle'yi 1999 senesinde, Boğaziçi sosyolojide son sınıf öğrencisiyken tanıdım. Güz dönemi kayıt gününde, oradan oraya koşturuyorduk, ellerimizde ders listesi, kayıt formlarımız, sıraya girip, ders onayı bekliyorduk. Ders seçiminin bilgisayar başında yapılmadığı, hocaların sadece yollanılan kodu onaylayan robotlar olarak görülmediği zamanlardı... Üstelik inanması güç ama, seçmeli dersleri de isteyerek, arayıp bularak, hevesle aldığımız dönemlerdi.. Kayıt günü bir dersin sırasında girmiş beklerken, Faruk Birtek'in sesini duydum. Dersler arasında eşit dağılım olsun kaygısıyla olsa gerek, o kendine has üslubuyla “Yaw çocuklar Dicle'nin dersini alsanıza! Ne güzel ders açtı kız!” diyordu sırada bekleyen bizlere. Hukuk sosyolojisi gibi laflar dolaşıyordu ortalıkta. Duymamıştık daha önce; sosyolojinin bir sürü alt alanını biliyorduk ama hukuk yeniydi.. Annemin de hukukçu olmasından kaynaklı belki; belki de lise yıllarımda sürekli birşeylere itiraz ettiğim için arkadaşlarımdan bana avukat yakıştırmaları yapmalarından dolayı, bir heyecan uyandı içimde...

O dönem, Dicle'nin müthiş enerjisiyle, bitmek bilmeyen sorularıyla, karşısındakini hayran bırakan zekasıyla bütün öğrenim hayatımın en heyecanlı, en verimli dersini almıştım. Ama bundan da önemlisi benim akademik yolum da yavaş yavaş çizilmeye başlamıştı... Ben o dönem sadece Dicle ile tanışmadım; Dicle sayesinde hukukla da tanıştım. Nitekim, okulumun bir dönem uzayacağı belli olup, doktora için Amerika'ya gidişim bir sene ertelenince, Dicle bana “Tez araştırmamın sahasında asistanım olur musun?” diye sorduğunda, uzun ve esasen çok da meşakkatli olacak bir akademik yolculuğun da ilk adımları atılmıştı...

Adliyelerde geçirdiğimiz zaman, duruşmalardaki gözlemlerimiz, hâkimlerle mahkeme salonu dışındaki görüşmeler, kalem odaları, o odalardaki pazarlıklar, o koridorlar, o koridorlardaki dosyalar, o kokular, ne olduğunu anlamadan duruşma salonundan çıkan taraflar, o tarafların içindeki kadınlar, o kadınların bize geçen çaresizliği... Hepsi, ama hepsi hukuktu. Ve öyle bir alandı ki hukuk, bir yandan anlamaya çalışıyorduk, bir yandan kullanmaya. Bir yandan teorisini okuyorduk, dilini kavramaya çalışıyorduk hukukun; bir yandan pratiğini gözlemliyorduk, o dilin nasıl anlaşıldığını takip ediyorduk. Bir yandan öğreniyorduk, bir yandan anlatıyorduk. "Sosyoloji bir dövüş sanatıdır" demişti ya Bourdieu, hukuk alanının bu sanat içindeki yerini fark ettikçe keyifleniyorduk. Zaten Bourdieu'süz bir hukuk sosyolojisi de düşünemiyorduk!

O sene, gittiği her yerde takip ettim Dicle'yi. Alandaki bütün sözlerini, bütün pratiklerini, bütün dertlenmelerini, bütün hayranlıklarını, bütün sorularını, bütün müdahalelerini hepsini ama hepsini kazıdım aklıma. Öyle bir merak uyandırdı ki onun hiç bitmeyen hevesi bende, bir daha bırakamadım hukuku. Sonra New Schoola doktora gittim, ve oradan bir hukuk sosyolojisi tezi yazma heyecanıyla döndüm Türkiye'ye. Dönmeden hemen önce de bir hukuk fakültesinde çalışmayı kafama koymuştum. Hukuk sosyolojisi yapacaksam, önce hukuku anlamam, tanımam, hukukçunun dünyasına girmem, bu alanda üretilen anlamlara, söylemlere, değerlere yakın olmam gerektiğine inanıyordum. Bunu da Bilgi Hukuktan daha iyi tecrübe edebileceğim başka bir yer yoktu. Hala da olmadığına inanıyorum.

Bu sebeple döner dönmez Bilgi Hukuk'ta yarı zamanlı olarak, o zaman yeni başlayan ve Türkiye'de hukukun nasıl uygulandığına odaklanan saha araştırmalarında araştırmacı olarak çalışmaya başladım. Sevgili Hocam Turgut Tarhanlı'nın bir hukuk fakültesi dekanı olarak hukuka interdisipliner yaklaşımları sonuna kadar destekleyen tutumu sayesinde, o dönem birlikte çalıştığım arkadaşlarım İdil Elveriş ve Galma Akdeniz ile birlikte bir sosyolog, siyaset bilimi doktorası yapan bir hukukçu ve bir kriminolog olarak Türkiye'de az rastlanan- ki bugün bile hala çok sınırlı olan- hukuk ve toplum çalışmaları yapıyorduk. Bir yandan da Türkiye önemli bir yargı reformu sürecinden geçiyor, temel yasalarda önemli değişiklikler yapılıyor, bizler de yaptığımız araştırmalarla, yürüttüğümüz projelerle, karar alıcılarla yaptığımız toplantılarla bu reform sürecine katkıda bulunmaya çalışıyorduk. Türkiye'de bir hukuk ve toplum araştırmaları alanı kuruluyordu, bunu görüyorduk ve hepimiz, en başta da Dicle, bundan müthiş heyecanlanıyorduk.

Bugün ise Türkiye sosyolojisinin hukuk alanına Dicle'nin heyecanıyla yaklaştığını söylemek maalesef mümkün değil. Eylül 2019'da Ankara'da gerçekleşen Sosyoloji Kongresinde, hukuk sosyolojisinin bir başlık olarak yer almadığını görünce, Kongre ekibine eleştirel bir mail attım ve bu şekilde kendimin de dahil olduğu bir paneli Kongreye dahil edebildim. Ancak panele, konuşmacılar dışında kimse gelmedi; üstelik zaten az ilgi çeken bir başlığı Sosyoloji Derneği Başkanı Sibel Kalaycıoğlu'nun sınıf üzerine yapacağı konuşmayla aynı saate koymuşlardı... Bu maalesef tek örnek de değil. Bugün hala az kişiyiz, ve maalesef birbirinden haberdar, birbirinden beslenen, birlikte araştırıp birlikte yazan, üreten hukuk ve toplum araştırmacıları olmadık gibime geliyor..

Bazen Dicle aramızda olsaydı böyle olmayacağını düşünüyorum... Kendimi onunla konuşurken bulduğum anlarda özellikle sarıyor bu özlem, bu eksiklik... Ancak sonra Dicle'nin bugün hala bu ülkenin en önemli hukuk sosyologu olduğunu hatırlıyorum, ve bunun sebebinin de sadece yazdıkları, ya da yaptığı araştırmalar olmadığını.. Hepimizin bildiği o eşsiz zekasının ürünleri kuşkusuz bugün hala çalışmalarımıza ilham, araştırmalarımıza yol gösterici oluyor. Ama Dicle'yi bu ülkede hukuk ve toplum çalışmaları için, hukuk sosyolojisi alanı için esas vazgeçilmez kılan, onun hukuka duyduğu bitmek bilmeyen merakıdır. Hukuk, Dicle için her daim yeniden keşfedilecek, içine ne kadar girerseniz girin, o

kadar uzaklaşabileceğiniz, uzaklaştıkça başka yerden bakabileceğiniz bir evrendi adeta. Bu merakı canlı tutmak, bugün bu alanda çalışan her araştırmacı için bir numaralı düstur olmalı belki de..

Tam da bu nedenle, bugün hukukun normatif bir alan olarak giderek değersizleştirildiği bu mevcut politik ortamda dahi, bu merakı hatırlamanın bize iyi geleceğine inanıyorum.

- Mesela, Oy ve Ötesi gibi oluşumlarla hukukun farklı gruplar tarafından farklı amaçlarla mobilize edildiğini görseydi Dicle, çok heyecanlanırdı. Öyle ya toplum ile hukuk arasında yeni bir ilişkilenebilir de işaret ediyordu bu oluşumlar, hukukun işletilmesinin yeni biçimleri ortaya çıkıyordu belki de..
- Ya da avukatlık mesleğinin devrimci yanının, Gezide gönüllü avukatların ücretsiz sundukları destekte yeniden görünür hale gelmesinden müthiş keyif alırdı, avukatlık mesleğindeki ideolojik kırılmaların izini sürmek isterdi...
- Feminist avukatların aktivizm olarak dava takip etmelerinin hukuku ve kadın hareketi ile hukuk arasındaki ilişkiyi nasıl dönüştüreceğine çok kafa yorardı sonra. Kadın cinayetlerinin artmasından duyacağı öfke bir yana, kadınların yeni müdahale ve mücadele biçimlerini gördükçe başka ne yapılabilir diye durmadan tartışırdı herkesle kesin..
- Sonra akademisyen yargılanmalarındaki o müthiş savunmalar, duruşma salonlarında okunan o metinlerin ürettiği anti hegemonik söylem...

Hepsi ve daha fazlası.

Bu gelişmelere, birçok farklı disiplin gözünden bakmak mümkün mutlaka. Ancak hukuk sosyolojisi bağlamında ele alabilmek için en çok ihtiyacımız olan ise Dicle'nin merakı...

Çok ama çok sevgili Hocam Ferhunda Özbay, 2013 senesinde yaptığı konuşmada Dicle'nin hukuk sosyoloji alanında yetişmesine katkıda bulunduğu akademisyenler olarak sevgili Tuğçe Ellialtı ile benim için "onun yolundan ilerleyenler" ifadesini kullanmıştı. Canım Ferhunde Hocamın dediği gibi oldu mu gerçekten, Dicle'nin açtığı yoldan ilerleyebildim mi bilmiyorum... Ama şunu biliyorum. Ben 1999 senesinde, Boğaziçinde bir kayıt gününde, öğrencisi oldum Dicle'nin. Daha sonra asistanı oldum, arkadaşı oldum, meslektaşı oldum. Ama esas hep öğrencisi oldum. O günden bu güne hep onun öğrencisi olarak kaldım. Dicle'den öğrenmeyi hiç ama hiç bırakmadım. Bugünkü merakım bana onun emaneti.

Herkese sevgilerimi sunuyorum. Hepiniz hoşgeldiniz.